

Хмельницький в контексті історії України”. – Хмельницький, 2011. – С. 606.

15 Біжучий архів Хмельницького національного університету. Папка “Документація керівних органів на адресу ректора у 2007 році”. – С. 28.

16 Актуальні проблеми розвитку фізичного виховання, спорту та фізичної реабілітації. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 40-річчю кафедри здоров’я людини та фізичного виховання. – Хмельницький, 2008. – С. 3.

Резюме

Исследуется культурно-просветительная работа музея истории Хмельницкого национального университета – первого высшего учебного заведения в городе Хмельницком. Акцентируется внимание на том, что указанное подразделение стало важным средством патриотического воспитания студенческой молодежи.

Ключевые слова: музей истории, Хмельницкий национальный университет, стенд, экспонат, экспозиция, студенческая молодежь, посетители, отзывы, ректорат, ученые.

Одержано 12 жовтня 2011 р.

УДК 304.44(477)“20”

О.П.Жалюк

Творчо-комерційна діяльність закладів культури клубного типу на Вінниччині і Хмельниччині на початку ХХІ ст.

Аналізується стан та проблеми творчо-комерційної діяльності клубних закладів подільського регіону на початку ХХІ ст.

Ключові слова: Вінниччина, Хмельниччина, клубні заклади, платні послуги, індустрія дозвілля, ринкова економіка.

Нова ринкова економіка поставила вимогу комерціалізації культурно-творчої діяльності закладів культури. Платні послуги культурно-просвітніх установ населенню все більше входять в практику їх роботи. Це не проста проблема, оскільки пов’язана: по-перше, з розвитком матеріальної і тех-

нічної бази індустрії культури і дозвілля; по-друге. з недостатньою професійною підготовкою клубних працівників до роботи в нових економічно-конкурентних умовах ринкових відносин; по-третє. недосконалістю нормативно-правової бази регулювання фінансово-економічних відносин у культурно-дозвіллевій сфері і відсутністю належного її державного чи муніципального (комунального) утримання. Накопичений комплекс соціально-економічних, матеріально-технічних, кадрових проблем, відсутність фінансово-економічної підтримки цієї сфери з боку нині збанкрутілих підприємств і колгоспів, а також звичка культпрацівників працювати за старими правилами централізованого фінансування призводять до непередбачуваних негативних наслідків – зменшення мережі культосвітніх установ, скорочення кадрового складу, зниження рівня їх роботи.

Тобто, творчо-комерційна діяльність культурно-освітніх закладів не забезпечує належного рівня їх культурно-творчої, а також самофінансування і самоутримання.

До цих проблем зверталися у своїх публікаціях П.Слободянюк [1], О.Гриценко, В.Солодовник, О.Гончаренко, Є.Кононенко [2], Л.Поліщук [3], С.Садовенко [4] та інші. Але, не дивлячись на тривалі пошуки і певний досвід творчо-комерційної діяльності з середини 1990-х років, обговорення цих питань на нарадах, конференціях, семінарах, на сторінках преси щодо розширення форм і видів платних послуг в культурно-дозвіллевій сфері, високої результативності такі заходи поки що не дають. Маючи потужну матеріально-технічну базу (найбільші приміщення в центрі населених пунктів), кваліфіковані кадри, величезний спектр форм і методів роботи, клуби, будинки і палаци культури все більше втрачають своє культурно-виховне, культурно-дозвіллеве значення, соціальний престиж. Причина, на нашу думку, полягає у відсутності, насамперед, належного бюджетного фінансування і пільгової податкової підтримки та неможливість значної частини населення оплачувати культурно-дозвіллеві послуги у поєднанні з браком досвіду підприємливості клубних працівників в нових конкурентних ринкових умовах.

Разом з тим, не зважаючи на складні соціально-економічні умови, клубні заклади залучають певні кошти від надання платних послуг, творчо-комерційної діяльності, оренди майна, благодійної допомоги. За рахунок цього на Вінниччині, наприклад, закладами культури 2010 року отримано 11,8 млн. грн. Але із загальної суми позабюджетних надходжень найбільшу питому вагу надходжень від платних послуг, на жаль, отримують не найбільш комунікабельно відкриті для широкого загалу 1074 клубних

закладів, які функціонують майже в усіх населених пунктах Вінниччини і мають найбільші культурно-доевіллеві приміщення, досвідчені кадри, проте надають всього 672,8 тис. грн., в той час як 55 (в тому числі 21 сільських) дитячих шкіл мистецтв отримують від батьківської плати за навчання дітей 4,8 млн. грн. (або 41%), театри – 1,1 млн. (8,9%). Хоча грошові надходження клубних закладів переважають прибутки філармонії (5,7% або 672 тис. грн.), 106 музеїв (1,7%, 197,2 тис. грн.), кінофікації (1,7%, 200,3 тис. грн.), 959 бібліотек (848 на селі, 1,6%, 188,1 тис. грн.) [5].

Незначними є обсяги платних послуг закладів культури у середньому на одного жителя. Скажімо, в 2009 р. на Хмельниччині нараховувалося 841709 міських і 508594 сільських жителів. На них припадало відповідно 4194,1 тис., грн. в містах і 3221,4 тис. грн. в селах – або по 8,25 грн. на одного міського та по 3,83 грн. на сільського жителя [6]. Якщо у Кам'янці-Подільському таких послуг надавалося на 20,4 грн., у Нетішині – на 9,82, Шепетівці – на 9,25 і Хмельницькому – на 7,49 грн. на одного жителя, то у Ярмолинецькому і Волочиському районах – трохи більше 6 грн., у Чемеровецькому – 5,60, Білогірському – 5,7, Городоцькому, Дунаєвецькому, Полонському, Старосинявському, Теофіпольському і Хмельницькому районах – не більше 5 грн. В інших районах цей показник був ще нижчий [7].

Сума бюджетних коштів, що виділені на культуру в розрахунку на 1 жителя Вінниччини зросла з 49,27 грн. у 2006 р. до 135,98 грн. у 2010 р. Найвищий обсяг надходжень від платних послуг на одного мешканця району досягнули у закладах культури Тиврівського (7,66 грн.), Тульчинського (6,59), Крижопільського (6,02), Хмельницького (4,40 грн.); найнижчий рівень культурних послуг надався у Погребищенському (1,37 грн.), Мурованокуріловецькому (1,42), Тростянецькому (1,97) і Оратівському (1,92 грн.) районах [8]. Загалом клубними закладами Вінниччини у 2010 р. надано послуг на суму 456,5 тис. грн. (сільськими) і 277,3 тис. грн. (міськими). Найбільше коштів від платних послуг отримали клубні заклади: Вінницького (53,8), Чернівецького (43,0), Немирівського (37,1), Шаргородського (31,3), Бершадського (24,0), Теплицького (24,1), Тиврівського (16,1), Чечельницького (12,0) і Ямпільського (11,0) районів. Міста мали такі показники: Вінниця – 221,9, Козятин – 41,5, Ладижин – 14,1 тис. грн. [9].

Не зважаючи на різну клубну мережу в районах Хмельниччини, залучення позабюджетних коштів найбільше складає у Віньковецькому районі – 814,3 тис. грн., Ізяславському – 646,5 тис., Деражнянському – 506,1 тис. [10].

Надходження коштів від платних послуг від усіх видів діяльності 1100 клубних закладів Хмельницької області у 2010 р. складало 2904,4 тис. грн. (більше у порівнянні з 2009 роком на 274 тис. грн.), зокрема у районах – 2029,5 тис. і у містах – 874,9 тис. грн. Із загальної суми надходження від оренди приміщень становили 993,4 тис. грн. Найбільше платних послуг надали клуби і будинки культури таких районів Волочиського (309,2 тис. грн.), Кам'янець-Подільського (150,8 тис.), Хмельницького (145,3 тис.), Полонського (119,5 тис.) і Городоцького (118,2 тис. грн.). Найменші суми від надання платних послуг населенню отримали клубні заклади Теофіпольського (15,7 тис. грн.), Летичівського (29,0 тис.), Вінковецького (40,5 тис.), Новоушицького (47,7 тис.) й Ізяславського (58,0 тис. грн.) районів.

Районні будинки культури Хмельниччини надали послуг на 924,2 тис., міські – на 874,9 тис. грн. Найбільше власних коштів отримали РБК: Волочиський – 215,9 тис. грн., Деражнянський – 100,6 тис., Старосинявський – 89,9 тис., Ярмолинецький – 77,1 тис., Полонський – 75 тис., Кам'янець-Подільський – 65,8 тис., Старокостянтинівський – 43,4 тис., Городоцький – 33,7 тис., Білогірський – 30,7 тис., Славутський – 20,7 тис. грн., Ізяславський 16,7 тис., Летичівський – 15,1 тис. і Вінковецький – 11,5 тис. Найменше надали платних послуг такі районні будинки культури: Теофіпольський – 1,3 тис., Хмельницький – 3,7 тис., Шепетівський – 6,5 тис., Чемеровецький – 8,2 тис. грн.

Міські будинки культури мали такі надходження від платних послуг: Хмельницький – 336,8 тис. грн., Славутський – 151,8 тис., Шепетівський – 100,5 тис., Кам'янець-Подільський – 90,5 тис., Нетішинський Палац культури – 115,9 тис. грн.

Сільські будинки культури отримали 771,5 тис. грн., у тому числі в районах: Хмельницькому – 91,7 тис. грн., Городоцькому – 76,7 тис., Волочиському – 70,2 тис., Славутському – 61,5 тис., Кам'янець-Подільському – 58,4 тис., Шепетівському – 57,7 тис., Красилівському – 55,1 тис., Чемеровецькому – 40,1 тис., Старокостянтинівському – 35,2 тис., Новоушицькому – 32,4 тис., Ізяславському – 32 тис., Полонському – 31,2 тис., Ярмолинецькому – 27,8 тис., Дунаєвецькому – 26,1 тис., Білогірському – 21,3 тис., Вінковецькому – 15,8 тис., Теофіпольському – 12,7 тис., Старосинявському – 10,2 тис., Деражнянському – 9,4 тис. і Летичівському – всього 6 тис. грн. від платних послуг.

Сільські клуби надали послуг на 378 тис. грн., зокрема у Хмельницькому районі – 47,9 тис., у Деражнянському, Старокостянтинівському, Чемеровецькому, Деражнянському – по 29 тис., Кам'янець-Подільському – 26,6

тис., Дунаєвському – 17,2 тис., Ярмолинецькому – 13,3 тис., Новоушицькому – 10,1 тис. грн., а в інших районах – менше 10 тис. грн.

Неоднозначними є розміри різних господарських видів платних послуг, що надаються закладами культури клубного типу. Найбільше надходжень поступає від оренди клубних приміщень: районні будинки культури – 605 тис. грн. (Волочиський – 130,9 тис. грн., Деражнянський – 90,3 тис., Старосинявський – 76,5 тис., Ярмолинецький – 73,1 тис., Полонський – 61,7 тис., Кам'янець-Подільський – 38,7 тис., Старокостянтинівський – 27,8 тис., Славутський – 18,3 тис., Віньковецький, Ізяславський, Чемеровецький – біля 8 тис., Новоушицький, Хмельницький – до 2 тис. грн., Теофіпольський і Шепетівський – 0 грн.); сільські будинки культури – 105,9 тис. грн. (Волочиський район – 26,6 тис. грн., Полонський – 15,3 тис., Кам'янець-Подільський – 13,4 тис., Хмельницький – 12 тис., Віньковецький – 5,1 тис., Городецький – 1,2 тис., Славутський – 0,3 тис. грн.); сільські клуби – 32,9 тис. грн. у 7-ми районах: Віньковецькому – 8 тис., Новоушицькому – 6,9 тис.,

Хмельницькому, Волочиському – по 5 тис., Кам'янець-Подільському – 4,1 тис., Старосинявському – 2,2 тис., Городецькому – 1,2 тис. грн.

Але якщо від дискотек у 2010 р. РБК отримали 50 тис. грн., то МБК – лише 41 тис., СБК – 477,6 тис., сільські клуби – 304,5 тис. грн. Краще налагоджена робота дискотек у СБК таких районів: Городецького (75,5 тис. грн.), Шепетівського (55 тис.), Чемеровецького (40,1 тис.), Старокостянтинівського (35,2 тис.), Ярмолинецького, Славутського, Дунаєвського, Кам'янець-Подільського (25-27 тис. грн.). Непогано працюють дискотеки у сільських клубах Хмельницького (42,6 тис. грн.), Старокостянтинівського, Чемеровецького (по 29 тис.), Шепетівського, Деражнянського (по 25 тис.), Білогірського (23,6 тис.), Дунаєвського, Кам'янець-Подільського, Красилівського (по 17 тис. грн.).

Платні гуртки і студії протягом 2010 р. дали всього 38 тис. грн. прибутку у РБК: Волочиському (16 тис. грн.), Городецькому, Полонському (по 7,3 тис.), Кам'янець-Подільському (4,8 тис.) і Красилівському (2,9 тис. грн.), а також 274 тис. грн. у МБК: Хмельницькому (191 тис. грн.), Шепетівському (46 тис.), Кам'янець-Подільському (20 тис.) і Славутському (10 тис. грн.). Платних гуртків у сільських клубах і будинках культури у зазначений період не зафіксовано.

Досить строкатими є показники інших видів платних послуг, як, скажімо, платні концерти, вистави професійних і самодіяльних митців, організація сімейних і відомчих свят та урочистостей, дитячих кімнат, люби-

тельських об'єднань і клубів за інтересами, гри в більярд, користування аудіо-відеоапаратурою, ігровими автоматами, комп'ютерами, розмножувальною технікою, відзначення ювілеїв тощо. Таких послуг МБК надають на суму 311 тис. грн., зокрема, Хмельницький на 122 тис., Шепетівський – на 44,1 тис., Кам'янець-Подільський – на 26,4 тис., Славутський – на 21,9 тис., Нетішинський Палац культури – на 83,8 тис. грн. Інші види платних послуг на суму 188,1 тис. грн. надавали СБК, наприклад, на 79,7 тис. грн. у Хмельницькому районі, на 43,7 тис. – у Волочиському, 33,4 – у Славутському, 19,7 тис. – у Кам'янець-Подільському, 6,4 тис. – у Новоушицькому, 2,5 тис. грн. – у Деражнянському районах. Лише на 40,8 тис. грн. інших послуг надають сільські клуби і на 172 тис. грн. районні будинки культури. Але якщо Волочиський РБК впродовж року отримує 69 тис. грн., то Кам'янець-Подільський, Старокостянтинівський, Красилівський, Білогірський лише по 12-16 тис. грн., а інші – зовсім малі суми [12].

Загалом залучення позабюджетних коштів закладами культури в містах і районах Хмельницької області досить недосконале, що свідчить про недостатній рівень культурно-творчої та організаторської роботи органів культури на місцях, а також про слабку підтримку їх діяльності з боку влади, підприємницьких структур і населення. Не зважаючи на різну мережу клубних закладів, залучення позабюджетних коштів складає: найбільше у Віньковецькому районі – 814,3 тис. грн., Ізяславському – 646,5 тис., Деражнянському – 506,1 тис., у м.Нетішині – 491,7 тис., у Волочиському районі – 473,7 тис., Чемеровецькому – 396,8 тис., Кам'янець-Подільському – 371,6 тис., Славутському – 349,5 тис., найменше в м.Шепетівці – 18 тис., в Старосинявському районі – 15,6 тис., Летичівському районі – 23,3 тис., Ярмолинецькому – 29,2 тис., м.Хмельницькому – 44,1 тис. грн. [12].

Недостатній рівень платних послуг пояснюється, насамперед, відставою матеріальною базою клубних закладів. Адже із 1100 ЗККТ Хмельницької області лише 241 мають кіноустановки, 28 спортивні зали, 16 дитячі ігрові кімнати, 4 відеосалони, 414 телевізори, 153 ігрові автомати і комп'ютери, 68 розмножувальну техніку, 32 кіно-відеокамери. Тільки 231 мають комплекти музичних інструментів, 40 – застарілий автотранспорт. Більшість клубних приміщень роками не опалюються, не ремонтуються, в багатьох з них протікає дах, прогнили вікна, 191 знаходяться у пристосованих приміщеннях, 4 – аварійні, 74 – потребують капітального ремонту.

Повільними темпами зміцнювалася матеріально-технічна база будинків культури і клубів і в 2010 р.: придбано лише 33 одиниці комп'ютерної

техніки та ігрових автоматів, 82 одиниці аудіотехніки, 25 одиниць множильних апаратів, 37 комплектів звукопідсилюючої техніки. Найменш технічно оснащені заклади культури клубного типу у Летичівському, Новоушицькому, Ізяславському, Славутському, Старосинявському, Ярмолинському районах [13].

З таким матеріально-технічним забезпеченням, звісно ж, дуже важко організувати систематичну цікаву культурно-творчу роботу і змістовне дозвілля різних категорій населення, тим більше на платній основі.

Розвиток платних послуг гальмується вкрай незадовільним кадровим забезпеченням клубної роботи, зниженням рівня оплати праці культпрацівників. Так, у 2010 р. у 1286 сільських клубних закладах 477 осіб або 37 відсотків працювали на неповні ставки оплати праці (125 осіб – на 0,75 посадового окладу, 290 – на 0,5 і 63 особи – на 0,25 ставки). Якщо в Дунаєвському районі на повні ставки утримуються всі працівники, в Полонському – 98 відсотків, у Старокостянтинівському, Волочиському – 89, Шепетівському – 87, то Теофіпольському цей показник сягає лише 19 відсотків працюючих, в Летичівському – 23, Білогірському – 31, Старосинявському – 33, Новоушицькому – 41 відсоток. Крім того, з 1764 культурно-освітніх працівників клубних закладів тільки 69 відсотків мають фахову освіту: 335 (19%) вищу, 882 (50%) – середню спеціальну, 229 (13%) вищу та середню спеціальну не фахову, 318 (18%) не мають спеціальної освіти [14]. З 1392-х (860 на селі) клубних працівників Вінниччини 736 (462 на селі) мають фахову освіту, 124 – взагалі без спеціальної освіти [15]. Тільки в окремих сільських клубних закладах працюють художні керівники і приборальники. На жаль, в клубних штатах відсутні посади диригентів, режисерів, хореографів, культорганізаторів. Причиною такого стану є мізерність місцевих бюджетів сільських рад, які не отримують навіть нормативного фінансування закладів культури відповідно до чисельності населення на підвідомчій території, а власних прибутків і у сільрад, і в клубних закладів не вистачає на вкрай необхідні видатки.

Досить невизначеними, нормативно необґрунтованими і чітко не окресленими є також механізми можливого стабільного співробітництва влади і культури з меценатськими, благодійними, недержавними неприбутковими структурами, а також інші ефективні механізми і форми фінансування культури.

Отже, творчо-комерційна діяльність клубних закладів на Вінниччині і Хмельниччині в XXI ст. є важливим фактором удосконалення їхньої культурно-творчої діяльності, зміцнення матеріально-технічного стану. Для

поліпшення фінансового становища клубних, як й інших культурно-просвітницьких закладів, вбачається перспективним розширення податкових пільг для їхньої меценатської і благодійницької підтримки. Однак спонсорська, меценатська допомога, як і власні прибутки клубних закладів, ніколи не зможуть замінити повноцінного бюджетного фінансування їхньої багатоманітної культурно-творчої діяльності, а також підтримання в належному стані приміщень і обладнання, утримання, необхідної штатної чисельності професійних культурно-просвітницьких кадрів. Тобто, необхідне поєднання бюджетної підтримки клубних закладів із стимулюванням, насамперед, їх власної підприємницької активності, а також зацікавленості меценатства, благодійності, участі у клубній роботі інших установ і організацій, громадськості. Для цього, зрозуміло, потрібно піднімати імідж клубних закладів та докорінно покращувати зміст їх діяльності.

Назріла гостра проблема нормативного оновлення базової мережі клубних закладів не за кількістю обслуговуючого населення, а за принципами забезпечення не формального, а реально змістовного і цікавого духовно-культурного життя в культурно-спортивному комплексі кожного населеного пункту.

Примітки:

1. Слободянюк, П. Я. Культура Хмельниччини / П. Я. Слободянюк – Хмельницький: Поділля, 1995. – 332 с.; Слободянюк, П. Я. Особливості розвитку культури на сучасному етапі / Петро Якович Слободянюк // Хмельницькому – 500: Тези наук.-практ. конфер. – Хмельницький, 1991. – С. 122-123; Слободянюк, П. Я. Подільський культурний регіон: національні традиції і сучасність / П. Я. Слободянюк // Перехід до ринку і проблеми розвитку духовності на Вінниччині: Матер. наук.-метод. конфер. прац. культури, представників державних організацій, що впливають на формування культ. середовища // Камертон-ікс. – 1993. – 5 березня. – С. 2-10; Слободянюк, П. Я. Стан і проблеми художньо-творчого аматорства на Хмельниччині в добу незалежності України: порівняльний аналіз / П. Я. Слободянюк // Освіта, наука і культура на Поділлі: Зб. наук. праць. Т. 5. “Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на поч. XXI ст.”: Матер. круглого столу. – Кам’янець-Подільський, 2005. – С. 295-304.

2. Гриценко, О. Культура в законі. Стан та проблеми правового регулювання культури в Україні/ О. Гриценко – К.: УЦКД, 1998. – 100 с.; Гриценко, О. Пророки, пірати, політики і публіка. Культурні індустрії й державна політика в сучасній Україні / О. Гриценко, В. Солодовник. – К.: К.І.С., 2003. – 168 с.; Нариси української популярної культури [Електронний ресурс]/[Гриценко О., Гончаренко О., Кононенко Є. та ін.]; під ред. О. Гриценка. – К.: УЦКД. – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_11.php

3. Поліщук, Л. О. Соціально-культурна діяльність клубів України (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.); автореф. дис. ... канд. культурології : 26.00.01 – теорія й історія культури / Л. О. Поліщук. – К., 2011. – 17 с.

4. Садовенко, С. М. Формування національної культури особистості / С. М. Садовенко // IX Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва “Концептуальні проблеми розвитку української культури у світлі підготовки і проведення 2012 року як року культури та відродження музеїв в Україні”: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2-3 червня 2011 р. У двох томах – К.: НАКККіМ, 2011. – Т. I. – С. 145-155.

5. Основні показники роботи галузі культури Вінницької області у 2010 році / Відпов. за вип. Г. Куделя. – Вінниця: Ксерокс управління культури і туризму облдержадміністрації, 2011. – С. 3.

6. Аналіз платних послуг, отриманих за 2010 рік в розрахунку на одного жителя по Хмельницькій області (без оренди) // Поточний архів управління культури, туризму і курортів Хмельницької ОДА за 2011 рік. “Звіти закладів культури і мистецтва області за 2010 рік”. – Арк. 51.

7. Обсяг платних послуг в середньому на одного жителя (грн.) // Основні показники діяльності закладів культури і мистецтва Хмельницької області за 2010 рік. – Хмельницький, 2011. – Діаграма 3.

8. Основні показники роботи галузі культури Вінницької області у 2010 році. / Відпов. за вип. Г. Куделя. – Вінниця: Ксерокс управління культури і туризму облдержадміністрації, 2011. – Діаграма 4. – С. 21.

9. Основні показники роботи галузі культури Вінницької області у 2010 році. – Таблиця 21.

10. Інформація про залучені кошти по закладах культури і мистецтва Хмельницької області в розрізі районів і міст за 2010 рік з розрахунку на одну установу // Поточний архів Управління культури, туризму і курортів Хмельницької ОДА за 2011 рік. “Основні показники діяльності відділів культури райдержадміністрацій і міськвиконкомів за 2010 рік”. – Арк. 3.

11. Надходження платних послуг по видах діяльності ЗККТ станом на 01.01.2011 р. Таблиця № 7 // Зведений звіт про діяльність клубних закладів Хмельницької області за 2010 рік. (Поточний архів Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва за 2011 рік).

12. Інформація про залучені кошти по закладах культури і мистецтва Хмельницької області в розрізі районів і міст за 2010 рік з розрахунку на одну установу // Поточний архів Управління культури, туризму і курортів Хмельницької ОДА за 2011 рік. “Основні показники діяльності відділів культури райдержадміністрацій і міськвиконкомів за 2010 рік”. – Арк. 3.

13. Мережа та матеріально-технічне забезпечення закладів культури клубного типу // Інформаційний вісник (діяльність обласного науково-методичного центру

культури і мистецтва, закладів культури клубного типу та початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів Хмельницької області за 2010 рік. – Хмельницький, 2011. – С.11, 12, 51, 53, 54.

14. Кадрове забезпечення закладів культури клубного типу // Інформаційний вісник (діяльність обласного науково-методичного центру культури і мистецтва, закладів культури клубного типу та початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів Хмельницької області за 2010 рік. – Хмельницький, 2011. – С.12, 52.

15. Основні показники роботи галузі культури Вінницької області у 2010 році. – 2011. – Таблиця 13.

Резюме

В статье анализируется состояние и проблемы творческо-комерческой деятельности клубных учреждений подольского региона.

Ключевые слова: Виннитчина, Хмельнитчина, клубные учреждения, платные услуги, индустрия досуга, рыночная экономика.

Одержано 3 жовтня 2011 року